

Tautos šventė — Rugsėjo aštuntąją minint

VIKTORAS NAKAS

Šiame numeryje:

Reikia ir to, ir kitko.

Tautos šventė — Rugsėjo aštuntąją minint.

Gyvas prisiminimuose a.a. solistas Vladas Baltrušaitis.

Česlovo Masaičio eilėraščiai.

Į Ateitininkijos 75 metų jubiliejinį kongresą žvelgiant — vaizdai ir įspūdžiai.

Kertinė Parasė

Reikia ir to, ir kitko

Nieko nenustebinsime pasakę: vienas jau vykdomas sumanymas atsveria visą šimtinę pasiūlymų. Arba: gerai atliktas darbas pralenkia 99 geriausių norus. Liaudiškai tariant: skylės liežuviu neužlopysi.

Taigi, konkrečiam veiksmui suteikiame žymiai didesnę reikšmę negu intencijai. Savo ruožtu retai pritariame tiems, kurie neprašomi mandrapypkiaudami po įvykio ima dėstyti įvairias galimybes. Sako: galėjo būti taip, o ne kitaip; reikėjo nedaryti to, kas padaryta, o padaryti tai, kas nepadaryta; reikėjo nedainuoti soliste nežinomą arijų; paskatinti vyrų kvartetą vietoj dviejų padainuoti tris dainas (juk esame trispalvė tauta); paprašyti paskaitininką nesibijoti mikrofono: barzda nuo artumo neužsidegs; Amerikos himną giedoti iš pradžių, o Lietuvos — pabaigoj; išblukusią vėliavą pakeisti nauja; nurodyti, kad vėliavnešys ir palydovai eitų su vienodai užmaukšlintomis kepurėmis; neužmiršti, kad per vaišes, susijusias su tautine švente, stalą būtina puošti koks nors lietuviškas valgis, sakykime, koldūnai...

Rašau tai rimtai, be pašaipės. Taip buvo ir bus: mūsų renginiai nuolat yra palydimi visokių žodinių galimybių kruša. Iš tiesų ir gerai, kad žmonės sielojasi ir šneka konkrečiai. Doras atvirumas nėra yda. Kas iš to, jei kas, slėpdamas neigiamos kritikos pataikauja gero žodžio laukiančiam rengėjui ar atlikėjui.

Išlaikyti atvirumą taikioje aukštumoje — nelengva. Būti taktišku, nepažeminti, neužgauti tų, kurie mūsų sąlygomis ką nors daro, yra sunku. Žmonės tokie gi jautrūs. Mimosos. Sraigės. Neatsargiai paliesti, bemačiant užsisiklendžia savame kiaukute.

Čia ir bėda. Todėl eilųlyčiau, tarpusavy bendraujant, kuo dažniau remtis platoniskomis bendrybėmis. Jų pamatai ne žemėje, bet danguje. Ma juos devynios — tuos koldūnus, tą barzdą, nežinomas arijas,

kreivai užmaukšlintas kepurės... Kam šitaip pirštu durti? Imkime pavyzdį iš neseniai per didelę šventę girdėto oratoriaus, kuris ir nieko nepasakodamas, sujaukia, net pravirkdė auditoriją.

Reikia mums atsinaujinimo, — kalbėjo oratorius. Reikia naujų idėjų, reikišnių, bandymų, mėginimų, naujos tautos, pritarimo, linktelėjimo galva, padrašinimo, suprantančio žvilgsnio, žingsnio į priekį, tikslaus žodžio, veiksmingo sakinio, gairių, burių, irklų gyvenimo sraivų, troškimų igyvendinimo, minčių įkūnijimo, suolių per klūtis, per užvaras, durų atidarymo... mūsų kultūros klestėjimui.

Reikia, būtinai reikia, verkiant reikia, nes kitaip viskas lėtas, merdės, sugiis, suges, sustos, pašvinks... viskas pavirs plokštuma, dėme, liapsusu, bala, liūnu, pelke, purvynu...

O kas bus toliau? — baisu pagalvoti. Tad, nežiūrint kokie esame — jauni ar pagyvenę, pirmos ar trečios jaunystės, tiksliau tarus, jaunatviškos senatvės... lieki ar apkūnus, su turto ir be turto, vienaip ar kitaip įsitaisę, toli, arti gyvenę — bet kokiomis aplinkybėmis mėginkime atsinaujinti, bandykime atgaivinti tai, kas uždelsta, kas kertėse užmesta, kas prašosi veiksmingo tęsinio...

Yra perkūniškai daug galimybių. Perkūniškai daug kelių kelelių. Takų. Tiltų. Perėjimų. Yra daug šviesių akimirų. Prošvaisčių. Pragiedrulių. Aušrų. Rytmečių. Dienovidžių. Sveikų ir apytikriai sveikų valandų. Šamones blykstelėjimų. Prigimties paskatų. Intuicijos nuorodų. Yra žaibiškai daug vidinės šviesos.

Taip maždaug bylojo sparnuotas kalbėtojas. Idealistas. Optimistas. Tikėjo, kad yra sąlygos ryžtui, kad galima, kad verta ir prasminga būti veikliam, kad žūt būt reikalinga, net ir po tiekos išieviškų metų, anot Mairo, užtraukti naują giesmę... eiti kultūrinio bei visuomeninio darbo keliais.

Pr. V.

Šiais metais švenčiame 550 metų sukaktį nuo tos dienos, kurią Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas buvo numatęs vainikuoti Lietuvos karaliumi. Vainikavimas turėjo įvykti 1430 metų rugsėjo 8 dieną. Tačiau, imperatoriaus Zigmanto Liuksemburgiečio pasiūstas vainikas Vilniaus nepasiekė. Lenkai, kurie bijojo Vytauto savarankiškumo bei galios ir suprato, kad karaliumi tapęs Vytautas gali paversti niekais jų užmačius Lietuvą valdyti, vartojo smurtą užtikrinti, kad vainikavimas neįvyktų. Taip Vytautas ir netapo Lietuvos karaliumi; taip Lietuva ir pasidarė Lenkijos kultūrinio bei politinio satelito.

Vytautui sulaukus vainiko, Lietuvos kultūrinis bei politinis gyvenimas gal būtų visai kitaip išsivystęs. Galbūt lenkai nebūtų užvaldę Lietuvą, galbūt Lietuvos bajorija bei dvasiškija nebūtų sulenkėjusios, galbūt lietuvių tauta nebūtų tapusi tik valstiečių tauta, kurios kultūros atgimimui reikėjo laukti 19-to šimtmečio.

Todėl lietuvių tautai rugsėjo 8-oji diena buvo lemtinga, net tragiška data. Visgi Nepriklausomos Lietuvos valdžia tą datą pasirinko Tautos šventei. Ji tai padarė 1930 metais, švėsdama Vytauto Didžiojo 500 metų mirties sukaktį. O kodėl? Anot istoriko Zenono Ivinskio, Vytauto pastangos išsaugoti Lietuvos savarankiškumą, remiantis etnografinių Lietuvos žemių bajorais, stipriai paveikė vėlesnes kartas. (1) Po Vytauto mirties Lietuvos bajorai, ginčiamiesi nuo lenkų valdytojų, įrodinėdavo, kad jų bajorystės teisės paveldėtos ne iš lenkų, o iš paties Vytauto. Devyniolikto šimtmečio Lietuvos inteligentijai, esantiems kritiškame tautos atgimimo bei tautinės samonės formavimosi etape, Vytauto nepriklausomumas nuo lenkų tapo nepamainomos vertės simboliu. Devyniolikto šimtmečio galo ir dvidešimto šimtmečio pradžios Lietuvos inteligentija, iš Vytauto Didžiojo pavyzdžio pasisėmdama stiprybės, ryžosi, kad ir pavėluotai, Vytautui suteikti karaliaus vainiką. Simboline prasme, tai įvyko 1918 metais, Lietuvos Tarybai paskelbus Nepriklausomos Lietuvos valstybę.

Istorikas Ivinskis teigia, kad rugsėjo 8-ta diena yra reikšminga, nes ji atšvėčia šešis šimtmečius Lietuvos valstybingumo. Gal dėl to būtų tiksliu pavadinti rugsėjo 8-tą Lietuvos valstybingumo švente. Gi tautos sąvoka, kaip mes ją šiandien suprantame, neegzistavo penkioliktam šimtmečiuje. Vytautui rūpėjo valdyti ne lietuvių tautą, o Lietuvos žemes bei jose gyvenančius bajorus ir valstiečius. Tų laikų gyventojus visų pirma jungė ne kalba ir ne etninė kilmė, o luomas. Lietuvos bajorai turėjo daugiau bendro su Lenkijos bajorais negu su Lietuvos valstiečiais. Tai akivaizdžiausiai įrodo Lietuvos bajorijos sulenkėjimas.

Vis dėlto yra kitas Tautos šventės aspektas, kuris kaip tik pabrėžia tautiškumo galią bei atsparumą, ir kuris mums, dvidešimto šimtmečio galo lietuviams išieviams, gyviausiai kalba. Jei Vytautą laikome garbingu Lietuvos valstybingumo simboliu, tai Lietuvos valstietijai reikėtų prisiminti kaip tautos gyvybės išlaikytoją. 1430 metų rugsėjo 8-ta diena pažymi pradžią Lietuvos krizės, užsitęsios ne metų, ne dešimtmečių, o šimtmečių. 1430 metais Lietuvos valstybės idėja, kartu su Vytautu, buvo palaidota. Galėjo būti palaidota ir lietuvių tauta. Lietu-

vos aristokratijai palaipsniui lenkėjant, lietuvių kalbos išlikimas parėjo nuo valstietijos. Per keturis šimtmečius valstiečiai išsaugojo kalbą.

Tiesa, tame laikotarpyje lietuvių kultūra — valstiečių kultūra — buvo skurdoka. Sunku pasverti kiek žalos lietuvių bajorijos, taigi ir lietuvių inteligentijos, sulenkėjimas padarė tautinės kultūros vystymuisi. Reikia manyti, kad nuo tų žaizdų lietuvių tauta dar ir šiandien tebesigdo.

Betgi turime būti dėkingi, kad tauta išliko gyva, nepaisant bajorijos sulenkėjimo ir po to sekusio visai tautai primesto rusinimo. Lietuvos inteligentijai tautiškai atgimus devynioliktam šimtmečiu, tautos klestėjimas buvo daugiau ar mažiau užtikrintas iki dvidešimto šimtmečio ketvirtos dekadės, kuomet genocido meistrai Hitleris ir Stalinas užsimojo naikinti ištisas tautas.

Taigi, minėdami Tautos šventę, švenčiame lietuvių tautos egzistenciją tuo 500 metų laikotarpiu, kada Lietuvos valdovai ignoravo ar tiesiog gniaužė lietuvių kalbos bei kultūros vystymąsi. Vasario 16-tos sukaktis primena, kad Lietuva galėjo ir gali būti nepriklausoma valstybė; Tautos šventė liudija, kad tauta gali išlikti gyva ir be savo valstybės, svetimųjų valdoma. Štai kodėl Tautos šventė mums turi ypatingą reikšmę, Lietuvai pradedant 46-ais sovietinės vergijos metais. Lietuvos Nepriklausomybės šventė kalba apie praeitį ir apie mūsų viltis ateičiai; Tautos šventė prabyla ne tik apie praeitį ir ateitį, bet taip pat apie dabartį.

Lietuviai išieviai daugiausia dėmesio kreipia arba į praeitį — į kunigaikštius, į tautinio atgimimo laikotarpį, į Nepriklausomybės dvidešimtmetį — arba į ateitį, į numatomą ir taip laukiamą Nepriklausomybės atstatymą. Jeigu mūsų dėmesio centre vis tebėra Lietuvos laisvės atgavimas, kitaip daryti lyg ir keista būtų. Į praeitį žiūrime, kad surastume sau ir kitiems įrodymų — ar tai būtų idiliškų prisiminimų iš Nepriklausomos Lietuvos gyvenimo, ar tai būtų herojiškų kunigaikščių žygių — kurie paremtų mūsų ateities viziją. Dabartį daugiau ar mažiau ignoruojame, nes ji mums nepriimtina ir nesiderina su ateities vizija. Todėl mūsų veikla — politinė ir šiek tiek kultūrinė — nukreipta į

Vytauto Didžiojo skulptūra Trakų pilyje.

Nuotrauka Algimanto Kezio

nepriklausomybės svajonės realizavimą.

Objektyviai žiūrint, lietuvių išievių veikla yra panaši į Don Kichoto kovą prieš malūnus. Kultūrinę plotmę šaukštukais bandome išsemti asimiliacijos jūra, kuri užliejusi lietuvių kolonijas. Politinę plotmę ieškome nelietuvių užtarėjų Lietuvos laisvės idėjai, žinodami, kad norima retorinė parama nesugrąžins Lietuvai laisvės, kad pasaulis aplamai abejingas Lietuvos klausimui ir kad Kremlius neturi jokiego intereso nei polinkio Lietuvai suteikti kad ir satelitinį statusą. Nepriklausomybės idėja yra kaip religija — be tvirtų tikėjimų pamatų nei viena, nei kita negali ilgai egzistuoti. Lietuvių išievių laisvės silpnėjimas iš dalies pareina nuo to, kad Lietuvos tauta prarado šimtus tūkstančių savo sūnų ir dukterų tai deportacijose, tai antrajame pasauliniame kare, tai masinėse

pareina nuo to, kad kai kurie prarado tikėjimą į Lietuvos laisvę.

Tačiau, kaip anksčiau minėjau, Tautos šventė kalba ne tik apie utopišką ateitį ir apie garbingą praeitį. Ji kalba taip pat apie kasdienišką dabartį. Dėmesio centre tą dieną turėtų būti dabartinė lietuvių tauta. Net ir nebetikintais į Lietuvos laisvės idėją Tautos šventė turėtų būti prasminga sukaktis, nes ji atšvėčia faktinį tautos egzistavimą ir, kai kuriais atžvilgiais, jos klestėjimą.

Tautos šventės proga verta mesti žvilgsnį į dabartinę tautos būklę. Nepriklausomybės netekus, didžiausią pavojų savo tolimesnei egzistencijai lietuvių tauta pergyveno tarp 1940 ir 1953 metų. Lietuvai tapus Stalino, paskui Hitlerio, ir vėl Stalino žaisliuku, lietuvių tauta prarado šimtus tūkstančių savo sūnų ir dukterų tai deportacijose, tai antrajame pasauliniame kare, tai masinėse

Trakų pilis, iš kiemo žvelgiant.

Nuotrauka Algimanto Kezio

žudynėse, tai partizanų kovose. Stalinui mirus 1953 metais, lietuvių tautos greito išnaikinimo grėsmė praėjo. Aštuonerius metus trukęs partizaninis karas bei Lietuvos silpna — palyginus su Latvija ir Estija — industrinė bazė sulėtino rusų kolonistų antplūdį Lietuvon. Chruščiovo valdymo laikotarpiu tiek Lietuvos komunistai, tiek ir kitų Pabaltijo tautų kompartijų vadai pradėjo ugdyti nacionalinius kadrus, tai yra savuosius pabaltiečius, pakeisti dalį rusų valdininkų, užimančių pozicijas Lietuvos, Latvijos bei Estijos biurokratijose.

Dėl įvairių priežasčių atrodo, kad iš trijų Pabaltijo tautų lietuviams geriausiai pasisekė susitvarkyti. Lietuva, kartu su Latvija ir Estija, tapo viena iš ekonomiškai pajėgiausių ir produktyviausių respublikų visoje Sovietų Sąjungoje. Lietuvos kompartijai teko išvengti tų valymų, kurie sukrėtė Latvijos ir Estijos komunistų partijas ir apsunkino tų kraštų tautinių interesų apsaugojimą.

Galbūt svarbiausia, Lietuvai pavyko apginti savo etninę identitetą. Apie tai byloja sovietiniai surašymai, praversti 1959, 1970 ir 1979 metais. Pagal 1959 metų praverstą cenzą, lietuvių sudarė 79 nuosimčius Lietuvos gyventojų. Latvių nuosimtis Latvijoje tais metais buvo 62, o estai sudarė 74 su puse nuosimčių Estijos gyventojų. 1970 metais lietuvių nuosimtis Lietuvoje buvo 80 ir 1979 metais taip pat 80. Tuo tarpu latvių nuosimtis sumažėjo iki 57 nuosimčių 1970 metais ir iki 53 nuosimčių 1979 metais. Estai irgi patyrė nuostolį, nes 1970 metais jų nuosimtis buvo 68, o 1979 metais — 65. Taigi, per dvidešimt metų estų skaičius proporcingai sumažėjo 10 nuosimčių, o latvių 8 nuosimčiais. Gi lietuvių proporcija nepilnu nuosimčių padidėjo. Kontrastas tarp Latvijos ir Lietuvos akivaizdus. Latviams gresia pavojus tapti mažuma savam krašte, o lietuviui kol kas laikosi tvirtai ir net tokį Vilnių palaipsniui „atlietuvinant“.

Kitas tautos gyvastingumo rodiklis yra neoficiali veikla, vadinama disidentine, rezistentine ar nacionalistine. Disidentų judėjimas sovietų valdomose žemėse patyrė skaudų smūgį per paskutinį penkmetį. Rusijoje, kur žmogaus teisių judėjimui vadovavo masinės paramos neturinti inteligentija, KGB įkalino disidentus ir sustabdė jų veiklą. Nors Lietuvoj įvyko panašios represijos, bet Lietuvos pogrindžio spaudos — taigi ir pogrindžio veiklos sovietai nepajėgė sustabdyti. Daugiau kaip 65 Lietuvos Katalikų Bažnyčioje Kronikos numerių yra pasirodę Vakaruose. Kiek žinoma, Bažnyčia Lietuvoj slaptaiteberuošia kunigus bei vienuoles dvasinio gyvenimo vadovavimui. Pastaruoju metu milicija ieško Nijolės Sadūnaitės, turbūt norėdama ją vėl įkalinti, bet nepajėgia jos surasti. Tai gan nuostabus reiškinys totalitariniame krašte. Be masinio užnugario nei LKB Kronika negalėtų pasirodyti, nei neoficiali Bažnyčia negalėtų veikti, nei disidentai nuo policijos negalėtų slapstyti. Aktyvių disidentų ir juos palaikančių lietuvių turėtų būti nemažai; vis vien jie sudaro jėgą, su kuria Kremliaus sunku susidoroti. Jų pajėgumas krašte, kuriame religinis judėjimas organiškai susiliejęs su tautiškumu, įrodo, kad tauta gyva.

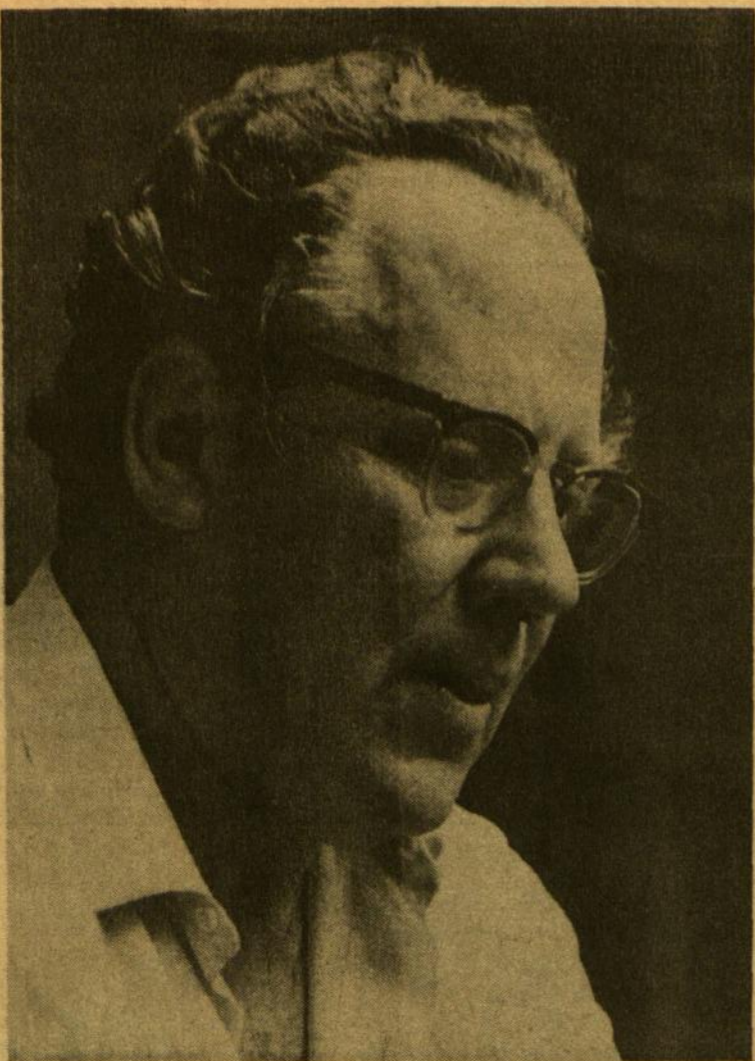
Tai pasakius, reikia taip pat pripažinti, kad sovietai lietuvių tautą sužalojo ir ją tebežaloja. Nors sovietinės valdžios rusifikacijos kampanija Lietuvoje nėra tokia veiksminga, kaip Maskva norėtų, kad ji būtų, tačiau jina intensyvi. Oficialiam bei moksliniam gyvenime turbūt nebe (Nukelta į 2 psl.)

Gyvas prisiminimuose a.a. solistas Vladas Baltrušaitis

Jau dešimt metų, kai lietuvių muzikiniame gyvenime nebeskamba Vlado Baltrušaitio vardas. Tačiau jis gyvas ne tik šeimos širdyse, bet ir buvusių kolegų, choristų ir draugų prisiminimuose. Manyma, kad ir dažnas Chicago Lietuvos operos solistas jį su meile mini. Velionis įkūręs šią Operą, parodė kelią į sceną, kurioje vystėsi ne vieno talentas, ir jų išsiskleidimu ir žydėjimu šiandien džiaugiasi ir net didžiuojasi lietuvių visuomenė.

Palengva apie pasitraukusius į Vakarus operos solistus pradeda rašyti ir okupatorij Lietuvoje. Štai 1979 m. išleistoje knygoje *Lietuvių tarybinis teatras 1940-1956* (atsak. red. J. Gaudrimas) 260 psl. rašoma:

1943 m. sezono pradžioje Guno ir Verdi operų spektakliuose vis rečiau dalyvaudavo dainininkai iš Kauno. Teatre pamažu augo nedidelis, bet kūrybiškas operos kolektyvas, netrukus pastatęs vieną geriausių savo spektaklių — Verdi „Rigoletto“. Muzikinei šio spektaklio daliai vadovavo anuometinis Kauno Valstybinio Teatro vyr. dirigentas ir meno vadovas, temperamentingas ir reiklus muzikas V. Marijošius, gerai pažįstamas operos teatro specifika... Pagrindinis krūvis, įprasminant šį meninį spektaklio sumanymą, teko svarbiausios partijos atlikėjui V. Baltrušaitiui. Įgimtas muzikalumas, platus diapazonas ir didelis temperamentas įgalino solistą įspūdingai atskleisti daugelį tragiško dvaro juokdario broožų. V. Baltrušaitis Rigoletto vaidino ne tik švelniais mylinčio tėvo jausmais, dramatiškais išgyvenimais, bet ir pagieža didikams, kerštingumu...

Vladas Baltrušaitis (1912-1975)

Šia proga paprašytas maestro V. Marijošius apie velionį taip rašo:

Per anksti mus apleidęs Vladas Baltrušaitis pažinojau 1940 m., kai buvau pakviestas Kauno Konservatorijon vesti operos ir orkestro klases. Vėliau, kaip pradedantį solistą Kauno Valstybinėje Operoje, nuo 1942 m.

kaip Vilniaus Operos solistą ir dabar emigracijoje, kaip Chicago Operos įkūrėją — steigėją ir vienos operos roles atlikėją, kai ruošiau ir dirigavau Chicagoje Verdi „Likimo galią“.

Kasdieniniame gyvenime mums teko bendrai pergyventi Lietuvoje okupacijų ir karo metų laikus ir net maitintis iš bendros virtuvės Vilniuje, įrengtos Operos solistų

personalo patogumui. Šiaip Vladas Baltrušaitis buvo šypsenos ir paslaugos žmogus. Jo viengungiška „buveinė“ Kaune (prieš išsikeliančią į Vilnių) Donelaičio gatvėje jaunesnei operininkų generacijai buvo tikra Auerbacho užuovėja. Po repetacijos spektaklio mes dažnai pas jį surengdavom vakaronę iki ankstyvųjų gaidžių. Turėdami užtėtinai tauriojo gėrimo, ta proga pasiguosdavom, papolitikiuodavom, o kartais į tokią „konklavą“ prisiviliodavom net aukštesnio rango valdžios žmonių ir jiems pasakydavom daug tiesos. Man diriguojant Kaune Vladas Baltrušaitis dainavo Mercurio (Gounod op. „Romeo ir Julija“) ir Marullo (Verdi op. „Rigoletto“). Diriguojant Vilniuje, mes ilgesnį laiką ruošėmės titulinei „Rigoletto“ operos rolei ir Chicagoje, kaip minėjau, vienuolio Melitono vaidmeniui.

Vladas Baltrušaitis buvo „nepavojingas“ solistas, — muzikalus, turįs gerą klausą, atmintį ir balsą, kurį (kaip ir kiekvienam dainininkui) reikėjo nuolat lavinti ir prižiūrėti, siekiant tolimesnės pažangos ir bendros sveikatos gerovės. Deja, tų galimybių mūsų jaunesnioji solistų karta neturėjo anais neramiais laikais. Jei nereikėjo rūpintis, kad Vladas Baltrušaitis laiku įstotų ar kad nepasimestų scenoje, tai gera būdavo, kad jo jautrumas ir dramatinis temperamentas pakludavo estetinei kontrolei.

Sunku patikėti, kad jau 10 metų praėjo, ir jo nebėra mūsų tarpe, o jis savo žiniomis ir patyrimais būtų daug kur reikalingas.

Nepriklausomybės laikotarpio Kauno ir Vilniaus Operos solistė Juozė Augaitytė taip pat jį su meile prisimena:

Apie jį, a.a. Vladą Baltrušaitį, kaip apie puikų dainininką ir nepaprastai jautrų žmogų, būtų galima daug daug rašyti. Šian-

dien sunku patikėti, kad jau 10 metų, kai jis iškeliauvęs amžinai, nebegrįžtamai.

Jis buvo mums dar taip reikalingas ir dar tiek daug galėjo mums duoti, nes buvo labai darbštus, pareiškęs, talentingas, sumanus. Neuzmirštas ne tik kaip dainininkas, bet ir kaip jautrus interpretatorius. Išjauzdavo ir kiekvieną savo rolę visa širdimi. Koks tragiškas jis buvo Rigoletto tuo pačiu vardu operoje, mielas buvo ir mano broliis Valentinas „Fausto“ operoje. Nepamainomas buvo Čigonų baronas ir Figaro tuo pačiu vardu operose.

Visur ir visada, ar tai būtų opera, ar koncertas, į pasiruošimą žiūrėjo visu rimtumu ir susikaupimu. Dainuoti su juo buvo malonu ir man daug kartų teko tokį malonumą išgyventi. Kiekvienas mūsų bendras darbas paliko man neišdildomus prisiminimus. Deja, jau tik prisiminimai.

Prisimenu dar vieną įvykį tremties metais Vokietijoje, kai mus anglų zonoje vis kraustė iš vienos vietos į kitą. Žiemos metu iš Detmoldo perkėlė mus į Augustdorfą, kur gavome kambarį be kuro. Kas kitas, jei ne gerasis Vladelis pasirūpino, kad moterys nešaltų. Jis ne tik greit pataisė pečių, bet ir parūpino malkų. Tai toks buvo mūsų mielas rūpestingas a.a. kolega Vladas. Labai skaudu, kad jo netekome. Mielas Vladas, išėkis ramybės svetimoje žemėje...

Jo buvęs choristas Kazys Skaisgirys taip apie jį rašo:

Esu dėkingas velionui Vladui Baltrušaitiui už vieną dalyką. Kai reikėdavo išvykti atostogų, jis kviesdavo kelis pagalbininkus atlikti vargonininko pareigas Šv. Mergelės Marijos Gimimo parapijos bažnyčioje. Jų tarpe būdavau ir aš. Po VI. Baltrušaitio mirties klebonas jau mane žinojo ir pakvietė kartu su A. Linu ir A. Kalvaičiu vargonininko parei-

goms laikinai. Ir tas „laikinas“ tęsiasi beveik 10 metų. Atsirado proga puoselėti religinę muziką ir daryti pažangą vargonų grojime.

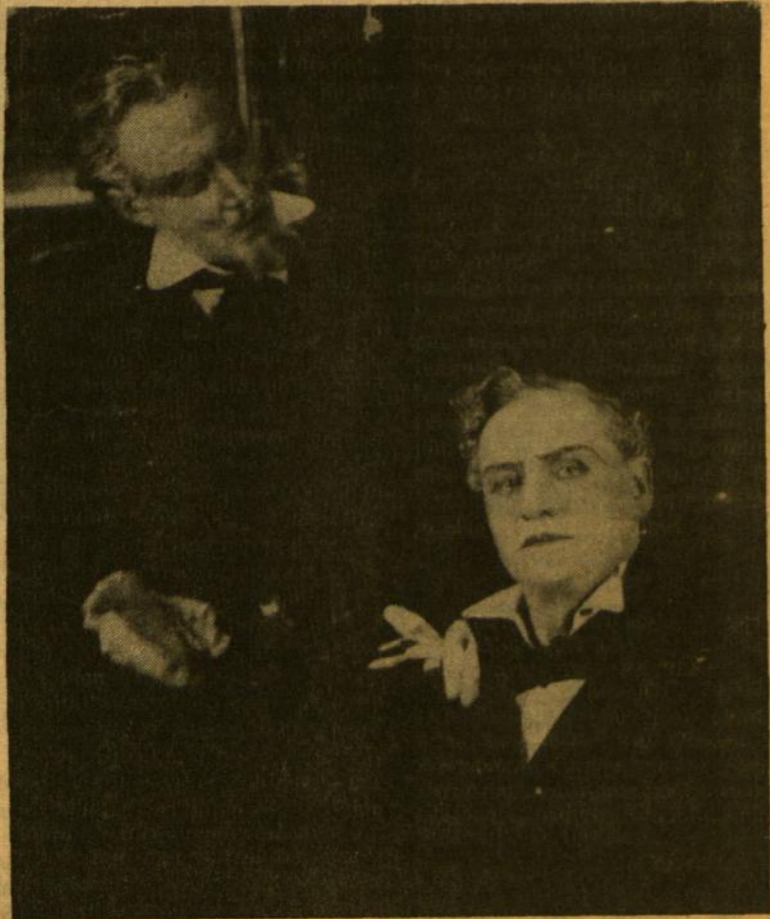
Apie VI. Baltrušaitį, kaip chorų dirigentą ir solistą yra pakankamai prirašyta. Noriu pabrėžti vieną iš jo teigiamų būdo broožų — tvarkingumą. Štai aplankas, kurio pavadinimas yra „Retų metinių švenčių apeigų paaiškinimai“ — Verbu Sekmadienis, Didžioji Savaitė, Velykos... Paskutinė data 1975 m. 40 valandų atlaidai. Instrukcijos smulkmeniškos, rašysena pakankami ryški, giesmių pavadinimai pabrūkšti raudonai, lietuvių kalba taisyklinga...

Labai artimas jo draugas Stasys Santvaras jo 10-čio mirties proga rašo (*Dirva* 1985 m. rugpjūčio mėn. 15 d.):

Artimi žmonės nors ir būtų mirę, laike neskesta. Atvirkačiai — jų palikti paveikslai, jų žemiškoji kelionė ir jos nuotyčiai, jų būdo broožai ryškėja, apspavidalina, atsiveria gyvoms ir nepamirštomoms spalvoms. Tai lyg pažįstama ir ne kartą skaityta poezijos knyga, kurioje nesunkiai randi kiekvieną mielesnį puslapį.

Ir kiekvienam puslapy vis tas pats vardas.

E.B.

Verdi operoje „La Traviata“ Vladas Baltrušaitis (Germont) su Kipru Petrausku (Alfredo).

Tautos šventę minint

(Atkelta iš 1 psl.)

imanoma apsieiti be rusų kalbos. Valdžia atsisako tūkstančius lietuvių, gyvenančių Gudijoje, suteikti etninės mažumos teises, tokiu būdu juos pasmerkdamas rusifikacijai. Pogrindžio spaudos autoriai skundžiasi, kad Lietuvos spaudos kultūra bei istorija garbinamos, o lietuvių kultūra bei istorija ignoruojamos arba niekinamos. Jeigu, kaip anksčiau minėta, lietuvių gyventojų Lietuvoje nuosimtis buvo pastovus visą dvidešimtmetį, tai turbūt tik dėl to, kad Lietuvos biurokratai sėkmingai atsispyrė Maskvos spaudimui siūsti tūkstančius lietuvių dirbti kitose respublikose, kad jų vietos Lietuvoje užimtų slavai kolonistai.

Kultūrinės bei lingvistinės rusifikacijos politika nėra vienintelis būdas, kuriuo sovietai žaloja tautą. Vyksta nuolatinė lietuvių kultūros deformacija. Melas, ne tiesa, vyruoja Lietuvos kūrybiniam gyvenime. Inteligentija yra priverčiama kurti pagal kūrybą žudančius socialistinio realizmo principus.

Sunku pasverti tautos pavergimo nuostolius. Galima tik konstatuoti, kad lygiai kaip Lietuvos bajorijos ir dvasiškios sulenkėjimas po Vytauto Didžiojo mirties žlugdė tautinės kultūros vystymąsi, taip ir šiandien rusifikacija bei mirusios ideologijos primetimas neleidžia tautai siekti savo potencialo.

Kokią reikšmę Tautos šventė turi išeivijai ir kokią reikšmę jai reikėtų skirti? Nėra klausimo, kad Vasario 16-toji yra svarbiausia lietuvių išeivijos šventė. Po jos turbūt eina Birželio trėmimų minėjimas. Trečioji vietoj lieka Tautos šventė. Išeivijos kolektyvinėje sąmonėje tautos egzistavimo klausimas nėra nei ryškus, nei labai svarbus, ypač palyginus su Nepriklausomybės vizija. Jis tėra prielaida, kuria ta vizija grindžiama.

Tautos šventės menkesnį įvertinimą galima matyti iš to, kad apie ją mažai kas parašyta ir kad ji nevisur, nevisada švenčiama. O atrodo, kad turėtų būti kitaip. Tautos šventė turėtų būti to paties lygio kaip Vasario 16-tos šventė. Ją tik reikėtų pritaikyti prie esamų, šių dienų sąlygų. Tautos šventė buvo įvesta Nepriklau-

somybės laikais prisiminti Vytautą Didįjį ir jo įnašą į Lietuvos valstybingumą. Tačiau šiandien mums reikia šventės, kuri iškilmingai pažymėtų tautos gyvybinę jėgą. Mums reikia šventės, primenančios tą laikotarpį, kuriuo lietuviai šimtmečiais gyveno svetimtaučių priepaudoje, kad mums būtų lengviau suprasti ir priimti dabartinį tautos priepaudo periodą. Mums reikia šventės, kuri atkreiptų pagrindinį dėmesį ne į Nepriklausomą Lietuvos valstybę, o į lietuvių tautą šiandien, dabar.

Tokia Tautos šventė ypač reikalinga išeivijos jaunesnei kartai, nuolat sprendžiančiai savo etninę identitetą. Lietuvos istorijos, ypač Nepriklausomybės laikotarpio, pažinimas yra svarbus lietuvių jaunimui. Tačiau, prisirišimas prie tautos, kokia jina dabar yra, galbūt turi didesnę reikšmę jaunimui. Suprasdamas tautos padėtį, išeivijos lietuvis jaunuolis gali giliau apspresti savo identitetą.

Ir tai galioja ne vien jaunimui. Juokinga dabar atrodo ta kontraversija, iškilusi prieš 15 ar 20 metų, dėl vieno išeivijos lietuvių mokyklinio vadovėlio. Tame vadovėlyje buvo išspausdinta nuotrauka, rodanti traktorių vartojimą Lietuvos žemės ūkyje. Kai kurie lietuviai smerkė vadovėlį už tai, kad Nepriklausomaj Lietuvoje traktorių nebuvo. Jie teigė, kad traktorių rodymas tarnauja sovietų propagandai. Tie žmonės gyveno praeityje ir buvo ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai atitrūkę nuo gyvos tautos Lietuvos. Paneigdami traktorių Lietuvos žemės ūkyje, jie paneigė patios tautos gyvenimo realybę. Mes tą klaidą kartojame, jei, prisimindami tik Nepriklausomybės laikus, pamirštam, kad tauta tebeegzistuoja, ir nesisten-giam jos giliau pažinti.

Išitinkinti, kad tą tautą silpnai pažįstam tereikia pažvelgti į išeivijos spaudą. Dabartinis Lietuvos gyvenimas susilaukia mažai dėmesio. Kartais, šalia pogrindžio spaudos ištraukėles ir vos iš kelių paragrafų susidedančios Lietuvos gyvenimo apžvalgos, mažai medžiagos rasi išeivijos lietuvių laikraštyje apie šiandieninę Lietuvą. Kai prieš kelias savaites pasimirė vienas iš Lietuvos komunistų vadų,

Genrikas Zimanas, per 40 su viršum metų turėjęs daug įtakos, ir labai neigiamas, lietuvių tautos vystymuisi, mūsų spauda į tai atkreipė mažiau dėmesio negu į kokį trečiaeilės svarbos įvykį išeivijos gyvenime.

Ne vien mūsų spauda kalta, kad tautą silpnai tepažįstam. Sovietai kontroliuoja informaciją apie visas jų pavergtas tautas ir sąmoningai vengia glaudžių ryšių su Vakaraais. Vis vien išeivija save cenzūruoja, daugiau ar mažiau ignoruodama sovietinę spaudą. Kartais atrodo, kad ji yra ir turbūt liks kukliūs, nes pasaulio geopolitinėje sąrangoje Pabaltijo valstybių byla per mažai svarbi ir per daug politinio kapitalo reikalaujanti, kad ji būtų pajudinta. Nežiūrint, kad tas

Tautos pažinimas turėtų būti

pagrindinis išeivijos uždavinys, sąlygojantis kitų tautinių uždavinių veiksmingą ir tikslingą atlikimą. Kiti pagrindiniai išeivijos tautiniai uždaviniai yra tautos pavergimo išskėlimas, talka tautai išlaikyti savo identitetą ir tautos raidos kritiškas įvertinimas.

Iš visų tų uždavinių, išeivija patenkinamai vykdo tik tautos pavergimo išskėlimą viešajai opinijai. Toje veikloje mūsų metodai tobulėja, mūsų byla vis susilaukia daugiau dėmesio. Tačiau, veiklos rezultatai buvo, yra ir turbūt liks kukliūs, nes pasaulio geopolitinėje sąrangoje Pabaltijo valstybių byla per mažai svarbi ir per daug politinio kapitalo reikalaujanti, kad ji būtų pajudinta. Nežiūrint, kad tas

Lietuvos išsilaisvinimo darbas nevaivingas, vis vien išeivija gan sąžiningai atlieka pareigą tautai, jos pavergimą skelbdama plačiam pasauliui.

Turbūt visi sutiktume, kad išeivijos talka tautai išlaikyti savo identitetą yra itin svarbus darbas. Deja, sunku nustatyti specifinius uždavinius, kurie turėtų būti atliekami, siekiant to tikslo. Atrodo, kad šis klausimas mažai, jei išvis, gvildinamas šiapus ar anapus geležinės uždangos. O dialogas tuo klausimu būtų labai naudingas. Tiesa, turime kai kuriuos pavyzdžius talkos tautai, pasiryžusiai apsaugoti savo tapatybę. Materialinė šalpa Lietuvos gyvenantiems giminėms, pažįstamiems, disidentams; laišku siuntimas; apsilankymas Lietuvoje — visa tai prisideda prie lietuvių išlaikymo. Ryšių plėtimas tarp Lietuvos ir išeivijos aplamai stiprina tautą, ypač jeigu suteikia progą Lietuvos lietuviams paragauti Vakarų kultūros vaisių.

Lietuviams išeivijoje vykdančiantisiosios politiką reikia tuo pačiu ieškoti būdų ryšius tarp Lietuvos ir išeivijos stiprinti. Tiedu dalykai nelengvai suderinami, bet nei vieno, nei kito negalima ignoruoti. Lietuvių tautai idealiausia būtų Amerikos stipri antisovietinė laikysena politinėje plotmėje, kartu su detante — tai yra, ryšių plėtimu — kultūrinėje plotmėje. Tokia strategija, deja, nelengvai suprantama Amerikos vadams ir tikrai nepriimtina Kremlui, nes jam žada nemažai nuostolių. To lietuviams idealaus scenarijaus gal niekad nesulauksim; tačiau jį reikia turėti prieš akis ir pasistengti nors iš dalies realizuoti.

Galutinis svarbus išeivijos uždavinys yra kritiškas tautos vertinimas. Iš visų uždavinių šį mažiausiai bandyta vykdyti. Sovietams Lietuvą pavergus ir tremtiniamis įsikūrus Vakaruose, kritiškas žvilgnis į tautą pasidarė lyg ir nepatriotinis veiksmas. Buvo leistina kritikuoti tik okupantus ir jiems tarnaujančius lietuvius. Kai sovietai niekino lietuvių tautą ir jos istoriją, mūsų išeivių pareiga buvo kiekvieną puolimą iki paskutinės detalės atremti, paneigti. Išeivijoje vyravo ir tebevyruoja karinio stovio mentalitetas, kuris prileidžia, kad bet koks kritiškas žodis apie tautą ją užgaus.

Pavyzdžiui, prieš porą metų pasirodžiusioje knygoje *Mind Against the Wall* apie lietuvių kultūros deformaciją sovietų okupacijos laikotarpiu, sociologas Vytautas Kavolis teigia, kad ne visi Lietuvos tautinės kultūros trūkumai priskirtini sovietų valdžiai. (2) Jo straipsnis susilaukė aštrios kritikos iš dalies dėl to, kad nuskambėjo kaip heretizija mūsų ortodoksiškoje visuomenėje. V. Kavolio straipsnis vertas dėmesio ne tiek dėl to, ką jis pasakė, kiek dėl to, kad jis drįso tautą pakritikuoti.

Norėtys, kad mes savo tautą taip kritiškai įvertintume, kaip įvertiname išeivijos politinius veiksmus bei jų veiklos metodus. Politiniai debatai davė mums naujų veiksmų, tinkamesnių šių dienų politiniams uždaviniams atlikti. Nuoširdūs dialogai apie tautą gal būtų davę panašius vaisių mūsų tautinei sąmonei.

Kritiškas žvilgnis į tautą buvo ir tebėra reikalingas. Jis reikalingas tautai, kuri negali laisvai, viešai aptarti savo teigiamas bei neigiamas savybes. Pogrindžio spaudos leidėjai, gyvendami visiškai nepajėgia prisiruošti tokiam uždaviniui.

Tautinė savikritika reikalinga ir išeivijai. Mes skundžiamės, kad prarandame jaunimą. Viena priežastis, kodėl jaunimas palieka mūsų gretas, yra ta, kad lietuviškas gyvenimas nustoja ne tik savo aktualumo, bet net ir realumo. Mes mėgstam girtis, kad mūsų kalba gražiausia, mūsų maistas skaniausias, mūsų tikėjimas giliausias, mūsų kančios skaudžiausias, mūsų tauta kilniausia ir taip toliau. Lietuvių jaunuolis ima netikėti tais šovinistiniais teigimais, ypač kai jis palygina lietuvių tautinę kultūrą su kitų tautų kultūromis. Lietuvių tauta maža ir jos įnašas į pasaulio kultūrą mažas, gal net proporcingai per mažas. Mes mylime tą tautą — tiksliau pasakius, turėtume ją mylėti — ne dėl to, kad ji ištvėringiausia, ar gudriausia, ar geriausia. Tas visiškai nesvarbu. Mylime ją, nes jina yra mūsų tauta. Šokam tautą ginti, kai kiti — nelietuviai — ją puola, bet neturėtume bijoti ją realiai pažinti, neprarasti perspektyvos, vertindami jos teigiamas ir trūkumas.

Ilgainiui sunkiau darosi į save kritiškai pažvelgti, nes tai reikalauja gilus savo tautos pažini-

mo. Tuo tarpu išeivija tirpsta Amerikos katilė; mes ir mūsų vaikai tampam paviršutiniški lietuviai. Štai vienas iš išeivijos didžiausių iššūkių.

Šios Tautos šventės proga trumpai aptarus praeitį ir dabartį, dera ir pora žodžių tarti apie ateitį. Brežnevo, Andropovo ir Černenkos mirtys atvedė Lietuvą į naują, netikrumo pilną etapą. Anų trijų sovietų generalinių sekretorių valdymo laikotarpis pasižymėjo stagnacija, kurios metu sąlygos nerusų tautybėms apsaugoti savo tautinius interesus buvo neblogos. Dabar į Lenino sostą įsėdo palyginti jaunas, vikrus, besišypsantis Gorbačiovas. Ne visiškai aišku, kaip į jį reiktų reaguoti. Vieni mano, kad jis gali reformuoti sovietinę sistemą, sutvarkyti jos ekonomiją. Iš vienos pusės, sistemos ekonominė reforma būtų sveikintinas reiškinys, nes lietuvių gyvenimo lygis pakiltų. Antra vertus, sistemos sutvarkymas išsklaidytų viltis, kad Sovietų Sąjungos sugriuvimo ir Lietuvos išsilaisvinimo diena palaiptinui artėja. Gorbačiovo galdynė gali reikšti ir efektyvesnių priemonių taikymą prieš disidentus. Kai kurie Sovietų Sąjungos stebėtojai net spėlioja, kad tame krašte gali įsigalėti neostalinistinė dvasia. Skelbdamas ekonominių reformų programą, Gorbačiovas neužsimena apie bet kokias politines reformas. Tad kažin ar jo režimas žada šviesesnę ateitį lietuvių tautai.

Brežnevo / Andropovo / Černenkos laikotarpiu lietuvių tauta nepatyrė didelių pavojų savo egzistencijai. To su tikrumu nebegalima tvirtinti. Išeivijos pareiga yra atidžiai sekti Gorbačiovo režimo politinę raidą ir būti pasiruošusiais, pagal savo išgales, reaguoti, kiek galima, tautai padėti. Šiandien, tačiau, galime tyliai džiaugtis savo tautos gamumu ir su pagarba prisiminti tuos — nuo Vytauto Didžiojo iki Vytauto Skuodžio — kurie prisidėjo prie tautos klestėjimo.

ISNASOS

1 *Lietuvių enciklopedija*, 26-tas tomas. Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1961. Psl. 91-92.
2 Vytautas Kavolis, „On the Deformations of Intellectual Culture“, *Mind against the Wall: Essays on Lithuanian Culture under Soviet Occupation*, ed. Rimvydas Šilbajoris. Chicago: Institute of Lithuanian Studies Press, 1983.

Traktų pilies viduje.

Nuotrauka Algimanto Keziso

I Ateitininkijos septyniadesimt penkerių metų jubiliejinį kongresą žvelgiant

RAMUNĖ KUBILIŪTĖ

Lietuvių jaunimo stovyklų laikraščiuose dažnai būna pasisakymai po antrašte „Stovykla yra...“ Stovyklautojai sumini, kas jiems geriausiai nusako stovyklą (laužas, sportas, kiti stovyklautojai ir pan.). Praėjo Ateitininkų deimantinio jubiliejaus kongresas, vykęs šių metų rugpjūčio 30 — rugsėjo 2 dienomis Chicagoje. Tenka Kongresą prisiminti vaizdais: ilga vingiuojanti žmonių procesija ir žmonių rankose laikomos žvakės, apšviečiančios bažnyčią per Tėvynės vakarą, ašaras sukelianti giesmė „Šiluvos Marijai“ per Chicagos arkivyskupo kardinolo Bernardin aukojamas šv. mišias Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje bei kiti vaizdai.

Per Kongreso iškilmingas šv. Mišias Nekalto tē, Ritonė Ivaskaitė, Daiva Grigaitytė, Aušra Prasidėjimo bažnyčioje: (iš kairės) Dalia Garūnaitė, Jasaitytė, Audra Venclovaitė, Kovas Palubinskas. Nuotrauka Vidos Kuprytės

Pentadienis, rugpjūčio mėn. 30 d.

Registracija prasidėjo pentadienį Ateitininkų namuose, Lemonte. Kongreso darbo posėdžių metu Ateitininkų Federacijos valdyba ir atskiro sąjungos vedė pokalbius, kuriuose buvo pramatomos rūpesčiai, kurie iškilni ar turėtų iškilti Kongreso metu. Ar tie iškilni rūpesčiai buvo veliau išvystyti, ar ne, sunku pasakyti, nes dar ne visi Kongreso dalyviai buvo spėję atvykti iš tolimų vietovių.

Pentadienio vakarą buvo atidaryta meno paroda Jaunimo centre. Meno paroda vyko Kongreso metu ir joje buvo išstatyta daug ateitininkų dailininkų meno darbų. Kongreso dalyviai turėjo progos parsivežti kai kuriuos meno darbus, nes juos buvo galima nusipirkti.

Jaunimo centro net trijose klasėse vyko ateitininkų literatūros darbų paroda. Parodos vedėja Stasė Petersonienė apskaičiavo, kad parodoje buvo išstatyti 74 poetų ir beletristų darbai, 72 religijos, mokslo ir ideologijos rašytojų veikalai, 14 disertacijų ir 28 vadovėliai. Parodoje buvo matyti įvairių laikotarpių bei įvairių rašto stilių pavyzdžiai. Visus rišo aplinkybė, kad jie parašyti ateitininkų. Buvo galima pavartyti senuosius Ateities numerius, pamatyti, kaip atrodo buvusių numerių viršeliai, pasiskaityti aprašymų iš įvairių ateitininkų istorijos laikotarpių, kaip, pvz., paskutinės mintys apie Pinnebergo universiteto studentų ateitininkų veiklą, kai tas išsivijęs etapas užsibaigė.

Žodžio ir muzikos vakaras neturėjo vienos specifinės temos kaip tokios, bet talento ir įvairumo buvo daug. Buvo

Malda, pradėdant iškilmingą Ateitininkų Jubiliejinio Kongreso posėdį Chicagoje 1985 m. rugsėjo mėn. 1 d.

Gerasis Viešpatie, mūsų Tėve,

Leisk mums pajusti savo artumą šių valandą, kurią Tavo ištikimos Ateitininkų šeimos vaikai stengsis atšvesti savo gyvavimo deimantine sukakti.

Mums taip dabar reikalinga Tavoji ranka, kuri mus keltų ir guostų ir sykiu, kaip Viltį nešančius paukščius, paleistų į pasaulį, kur jų laukia nemaži pavojai, nepramatytos kliūtys, o gal ir ne vieną pasitiks hančia.

Mes esam įsitikinę, kad idėjos, kuriomis gyvena mūsų pirm-takai ir kurios taip pat ir mūsų širdis uždega, yra Tavo kūrybinės ugnies išiebtos.

Padaryk, kad mes ištesėtume ir sugebėtume patraukti ir kitus prie Tavo Sūnaus, ir visi prisidėtume prie Jo didžiosios misijos — Visa, visa atnaujinti ir perkeisti, idant dabar besiniaukiančiam pasaulyje suspindėtų Tavoji Dvasia.

Šito ypač norėtume prašyti Lietuvai, mūsų tėvynei, kurios meilė dega mūsų širdyse.

Viso to drįstame prašyti per Tavo Sūnų, mūsų Viešpatį Jėzų Kristų. Amen.

Kun. Valdemaras M. Cukuras Ateitininkų Federacijos dvasios vadas

deklamuojami eilėraščiai (pvz., Kazio Bradūno ir Bernardo Brazdžionio), buvo perteikiama Vaičiulaičio „Apie Vilniaus dulkę“. Vakare dalyvavo smuikininkas, violončelistas, kanklininkės, dainininkė. Buvo suvaidinta ištrauka iš Ramono Kryžių. Apie vakarą spaudoje jau buvo rašyta. Galima teigti, kad šis žodžio ir muzikos vakaras pasuko Ateitininkų kongreso eigą nuo pat pradžių rimtesniu, maštančiu keliu.

Šeštadienis, rugpjūčio mėn. 31 d.

Šv. mišių metu šeštadienio rytą vyriausias koncertantas ir pamokslininkas buvo vyskupas Paulius Baltakis. Jaunimo centro koplyčioje toli gražu neuzteko vietos maldininkams, kurie norėjo išgirsti kai kuriems dar negirdėtą naują lietuvių vyskupą.

susirūpinti menkavertiškumo pergyvenimu jaunime, religinio gyvenimo susilpnėjimu („idėjine anestezija“). Norime kitus atnaujinti, bet ar patys atsinaujiname? Iš centrinės orientacijos turime pradėti austi veiklos planus, turime pasijusti idėjinės šeimos dalimi, juk „ateitininkija gimė iš protesto“ ir ateitininkai turi ir toliau vis suspindėti.

Dr. Kęstučio Skrupskelio paskaitos tema buvo „Krikščionybės ir marksizmo konfrontacija“. Buvo joje susumuotos Markso pagrindinės teorijos. Dr. Skrupskelis peržvelgė JAV ir Rusijos istorijos įvykius, kai darbininkai ir baudžiauninkai kovojo už savo teises be Bažnyčios pagalbos. Kadaisie katalikams nebuvo leidžiama priklausyti darbo sąjungoms. Marksas pasirinko savo ginklus socialinėje plėtmėje, krikščionys taip pat gali pasirinkti būti vadovaujama teisingumo principo. Pagal dr. Skrupskelį, marksizmas ir katalikų tikėjimas mato, kad laisvoji rinka turi savo problemų. Vieni sako, kad iš principo neturėtų būti laisvos rinkos, kiti, kad laisvojoje rinkoje slepiasi išnaudojimas, nes esame išnaudojimų klasė. Dr. Skrupskelio parodymu, ateitininkai tiki, jog modernus pasaulis turi daug ko gero. Pasauliečiai yra turėję pagrindinę rolę, vadovaudami Ateitininkų Federacijai, pvz., yra buvę tik du kunigai 25-ųjų ateitininkams vadovavusių asmenų tarpe. Ateitininkai turėtų siekti moderniame pasaulyje vadovauti, rasti veiksmingas socialinės ir politinės veiklos programas, nes šūkis „Visa atnaujinti Kristuje“ iš pagrindų yra ir miglotas, ir viską apimantis.

Po kiekvienos bendros kongreso sesijos vyko moksleivių, studentų ir sendraugių sąjungų atskiri posėdžiai, kurių eiga turėjo sekti paskaitų temas. Bet, kiek teko patirti, atskiro sąjungos greit pakrypo į sau rūpimus klausimus.

Šeštadienio vakarą buvo „Tėvynės vakaras“, kuris prasidėjo Seserų kazimieriečių vienuolyno sode su patriotinių dainų dainavimu ir įvairių skaitymų įtarpais. Po to buvo ilga procesija paskui kryžių nešančius vyrus i Mergelės Marijos Gimimo bažnyčią. Kiekvienas ateinantis į bažnyčią gavo žvakę, kurios kartu gražiai apšvietė bažnyčios tamsą. Buvo skaitymų, kurie dalyviams priminė ateitininkijos ir Lietuvos praeities bei dabarties herojus: „Kur Tu buvai, Dieve...“ iš Bernardo Brazdžionio „Nuoskaudų psalmės“. Bažnyčioje muzikinė palyda vargonais ir varinių pučiamųjų kvartetas bei timpanai atliko

Česlovas Masaitis

JAUNIMO VAKARAS

*Paklydusiu žingsniu einu
Po svetima saule
Tarp svetimo sodo žiedų
Ir praeitį savo nešuos,
Surišęs Barupės vaivorykštės kilpa.*

*Staiga kaspiniai atsiskleidžia,
Ir diemedžio žiedą randu,
Dainuojantį tėviškės dainą
Po svetima saule
Tarp svetimo sodo žiedų
Prašydo lelijos lietuviško žodžio spalva.
O, Dieve, prašydo lietuviška saulė
Tarp svetimo sodo žiedų,
Ir skamba, ir skamba jos aukso šviesa,
Ir skamba jaunystės viltim,
Atnešusi tėviškės dangų
Savajam delne, nemirtingą, kaip
ilgesio aidas...*

*Dainuoki, dainuoki, Jaunyste,
Lietuviškos pasakos saule
Gyva tu esi tiktai jos spinduly,
Tik joj tu esi, kas esi ir kas būsi,
Tik tėviškės žody tu būsi tikra
Kaip tekanti saulė
Tu būsi liepsna ateities horizonte...*

Chicago, 1985.8.30

NUKRYŽIUOK SAVE

*Šį vakarą mes nešam kryžių
Ir degantį Kalantą širdyje,
Šį vakarą mes klausiamo Tave:
O, mano Viešpatie, kur Tu, kas Tu esi?
Kur Tavo kruvini pečiai
Ir kur Golgota kruvina?*

*O, mano Viešpatie, ateik,
Ateik į mano tėviškės sidabro ašarą,
Į paskutinį kraujo lašą mirštančio širdy,
Pakelk, pakelk savam delne
Dar vieną paskutinį kankinio atodūsi,
Sunkesnį už galaktikas,
Už motinos širdies plakimą
Ties partizanų mirusia hančia
Nušviesta gatvės grindiny.
Pakelk dar kartą, Kristau, savo kryžių
Ir leiski mums suklypti nevilty,
O, Viešpatie, dar kartą mirk Golgotoje,
Dar kartą nukryžiuok save,
Kad neatrastume kančios prasmės,
Kad nieškotume, neklaustume kodėl?
Kur Tu, kur Tu buvai,*

„Džiaugsmo giesmė“ (Handel ir Haydn motyvais) ir kitus iškilmingus kūrinus. Bažnyčia buvo pilna žmonių, ir jie šitokį vakarą Kongreso programoje pergyveno kaip prasmingą bei reikalingą ir net naujovišką.

Sekmadienis, rugsėjo mėn. 1 d.

Sekmadienį vyko atskirų sąjungų posėdžiai. Bendram posėdyje buvo pristatyti garbės svečiai. Buvo gauta daug sveikinimų, tarp jų popiežiaus Jono Pauliaus II ir JAV prezidento Reagan bei daugelio kitų. Stasio Šalkauskio vardo premija gavo dr. Vytautas Vardys. Buvo pranešta, kad kun. dr. Juozo Prunskio iniciatyva sudary-

*Kai paskutinis kraujo lašas
Iš kankinio širdies lašėjo motinos delnan?
O, Viešpatie, kur Tu,
Kai saulė skęsta nevilties atlante,
Kai tik naktis, tiktai naktis
Širdy, pasaulyje ir tėviškėj
Naktis, nužudžiusi našlaitę Laisvę...
Ir gintaro legendą širdyje...*

Chicago, 1985.8.31

ŽIEDU PROCESIJA

*Imki, Marija, iš išiesto delno
Viltį, supintą iš džiaugsmo žiedų;
Štai Tau po kojomis plazda ir alma
Giesmės jaunystės skaidriuju jausmu.*

*Imk mūsų viltį ir maldą, Marija,
Jas mums pakeiski šviesia ateitim.
Melžiam, kad tėviškės skriaudai užgijus,
Laisvė ten grįžtų kartu su Tavim.*

*Motina mūsų Aušros Vilniaus Vartų,
Mūsų paguoda šviesi Šiluvoj,
Melžiam tėvynės didvyrius užtarti,
Meile supint mus šiandien ir rytoj!*

Chicago, 1985.9.3

SUSITIKIMAS

*Tik kelios dienos
Pabūti mums kartu.
Tik sauja saulės spinduliu:
Keli iš praeities,
Penki iš kankinio širdies,
Užgėstančios Tėvynės laisvės ilgesy,
Iš ryto neišaušusio — dar trys ar keturi...*

*Atėjome iš čia ir iš anapus jūrų
Nuspalvint savo nuotakas
Šių spindulių žėrėjimu
Ir aidą ateities parvežt namo,
Taip tikrą, kaip ieškojimas,
Kaip nesurandama prasmė.*

*Dabar jau parvežėm spalvas namo.
Pro jų žiūrėnus žvelgiame į ateitį.
Jinai padangėje plasnoja.
(Auka ir meilė —
Jos du balti sparnai didžiuliai.)
Ir neša neša mums jinai
Gyvenimą ir prasmę, ir buvimą,
Praeities dainavimą ir ryto saulę,
Dar netekėjusią...*

Jolė, 1985.9.7

tas honoraras religinio veikalo parašymui; pusė honoraro bus skirta rašytojui, pusė spausdėviui, kuri veikalą išleis. Šeštadienio rinkimuose išrinktas naujasis Ateitininkų Federacijos vadas Juozas Polikaitis tarė žodį. Jis ragino Kongreso dalyvius pasidžiaugti ateitininkų praeitimi, bet priminė, kad negalime išsiskirti, tik pasigrožėję. Jis išreiškė viltį, kad Kongreso mintys ras derlingą žemę, nuolatinį peną. Jis skatino visus nieškototi to, kas mus skiria, o to, kas jungia, nes ateitininkai yra viena šeima.

Sveikintojų tarpe buvo Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininko pavaduotojas dr. Tomas Remeikis, kuris

priminė, kad 75 metai, tai maždaug vieno žmogaus gyvenimas, o ateitininkų istorijoje, tai maždaug keturios ateitininkijos kartos. Daug kas pasiekta ateitininkų. Tie atlikti darbai buvo visos lietuvių tautos bendruomenės labui.

Dr. Vytauto Vardžio paskaita „Lietuva ir išsivija“ aptarė ateitininkijos ir visuomenės rūpesčius dėl padėties Lietuvoje, Sovietų Sąjungos pasikeitimo galimybes ir išsivijęs veiklą.

Rūpesčių Lietuvos padėtim yra nemažai. Rūpi naujai gimstančių lietuvių palyginti mažas procentas; rūpi Pabaltijo etnis likimas. Rūpi Lietuva (Nukelta į 4 psl.)

Šeštadienio rytą pirmieji atvykę į Kongreso atidarymą būriuojasi prie Jaunimo centro. Nuotrauka Vidos Kuprytės

Kongreso iškilmingų šv. mišių aukas iš Studentų Bernardin, asistuojamas vyskupu Vincento Brizgio ateitininkų sąjungos pirmininko Arūno Pemkaus ir Pauliaus Baltakio. Nuotrauka Vidos Kuprytės

Į Ateitininkijos 75 metų jubiliejinį kongresą žvelgiant

(Atkelta iš 3 psl.)

vos žmonių išorės beveik savanaudiškumas, nes viešai žmogus tenai turi saugotis. Yra tokių, kurie nors „balti viduryje, raudona žieve apsi-traukę“. Dr. Vardys teigė, kad išėiviai atidaro Lietuvai langą į pasaulį, nes, žinoma, tenai veikia laisvo žodžio baimė. Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, pagal komunistų valdžią, neva „leidžia nežino-miems žmonėms pasisaky-ti...“ Dr. Vardys teigė, kad išėi-vija nenyksta, ji keičiasi ir stiprinama įvairiai, kad Lietu-vos balsas kai kur skaudus, kad gyvenimo druska „kartais sūri, kartais jos per daug...“. Kiekviena karta juk rašo savo istoriją.

Sekmadienio popietės šv. mišios Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje sutraukė nemažai maldininkų. Chicagos arkivyskupas kardinolas Bernardin, matyt, buvo gerai informuotas apie ateitinin-kus, apie jų principus ir misi-ją. Jis palygino ateitininkijos deimantinį jubiliejų su pačiu deimantu: gražus jis, bet kietas, nesuskaldomas.

Sekmadienio vakaro pokylyje dalyvavo turbūt daugiau žmonių, negu dieninėse prog-ramose pačiame kongrese. Dai-navo solistai Dalia Kučėnienė, Dana Stankaitytė ir Jonas Vaznelis. Ištraukę iš savo plokštelės „Aš čia gyva“ padainavo Audrius ir Darius Polikaitiai bei Vidas Neve-rauskas (trūko Lino Polikai-čio). Sokiams grojo „Aidas“. Kongreso dalyviai turėjo progos pabendrauti vienoje erdvioje aplinkoje. Tai buvo vienas iš Kongreso nuotaikin-gų, linksmų momentų, nes šiaip atrodo, kad Kongrese buvo ryškūs nostalgijos, o taip pat ir ateitininkijos ateities uždavinių rūpesčių jausmai.

Pirmadienis, rugsėjo mėn. 2 d.

Ateitininkų kongresas jau artėjo prie galo. Dr. Vytauto Vyganto paskaitos tema buvo „Žvelgiant į paskutinį šimtme-čio ketvirtį“. Dr. Vygantas dalyvius norėjo paimti į bur-lavį per klausimų ir atsakymų jūrą, peržvelgiant momento laikinus reikalus bei galutinis žmogaus ir ateitininko tikslus. Jūra keliauti, kaip ir gyvenimo kelionėje, ne visada lengva — vėjas ne visada pučia, kelias ne visada tiesus. Čigonai ir mokslininkai mėgi-na įspėti ateitį. Dr. Vygantas perėjo knygų, miestų, šeimų, bažnyčių, maisto, gyventojų skaičių realybes ir ateities pranašystes. Dr. Vygantas pažymėjo, kad pastovumas nebėra žmogaus dorybė, o tačiau kaita neša įtampą. Šv. Dvasios vadovaujami turime tarnauti, o nebūti tarnau-jamais. Juk popiežius Jonas Paulius II, kiekvieną kraštą aplankęs, pabučiuoja žemę, simbolizuodamas, kad jis esąs tarnas. Bažnyčios tarnavimo klausimas yra ne tik asme-ninio išganymo, bet ir

Kongreso pirmininkai: Arvydas Barzdukas iš Falls Church, Va., dr. Ona Gustainienė iš Toronto ir Vaclovas Kleiza iš Chicagos. Nuotrauka Vidos Kuprytės

Mokslievių ateitininkų sąjungos svarstybose dalyvavo kuopų atstovai iš įvairių miestų ir kraštų. Čia matyti vieno posėdžio dalyviai: Gytis Udrys, Aida Bublytė, Tauras Gaizutis, Rimas Lukošūnas, Loreta Staniulytė ir Gailė Jonytė iš Toronto, Audris Tatarūnas ir Ana Paulė Tatarūnaitė iš Brazilijos, Andrėja Kaminskaitė bei moderatoriė Daina Kojelytė ir Rasa Šoliūnaitė-Poškotinė. Nuotrauka Vidos Kuprytės

bendruomenės rūpestis. Reikia krypties, kuri iš savęs vestų. Perėjęs į lietuviškumo plot-mę, dr. Vygantas klausė, kas yra lietuviškumas, kodėl ir kaip savyje išlaikyti lietu-vybę. Ateitininkai turi bendruomenėje būti ne tik stebėtojais, bet tokiais, kurie paveikia (angliškai „agents for change“). Ateitininkai yra buvę kultūrinis avangardas. Ateitininkai turi savo lojalis-tus (tradiciją tęsiančius) ir idėjininkus (naujoviškumui atvirus). Tautiškumo gyvastis, pagal Vygantą, tai moterys. Buvo nurodytos misijos, kuriomis ateitininkai turėtų rūpin-tis: ryšys su Lietuva, krašto kalbos įvedimo į veiklą klausimas, Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos šimtojo numerio pasitikimas ir „nuolat-inė kelionė į Lietuvą“.

Po dr. Vyganto paskaitos Ateitininkų Federacijos vadas Juozas Polikaitis pateikė veiklos gaires, o Aušra Liulevičienė perskaitė Kongreso rezoliucijų projektą. 1986 m. bus jubiliejinė ar nepaprastoji konferencija. Joje bus svarstoma konstitu-cija ir organizacinė veikla pasirašymo punktai. Juozas Polikaitis taip pat pažadėjo

sudaryti komisijas, kurios rūpintųsi ideologiniu švie-timu, organizacine struktūra, kūrybine iniciatyva ir mokslus baigusiu ateitininkų įtraukimu bei funkcijų ir užda-vinių užsibrėžimu. Ateitininkų kongresas laišku sveikino Lietuvos ateitinin-kus, kurie į dalyvius prabilo naujajame iš Lietuvos pagrind-žio gautame leidinyje „Juventus Academica“. Kritis-kai pažvelgęs į praeitį, Kongresas akcentavo, kad Kristus yra visos veiklos cen-tras, kad šv. Dvasia veda į gerį, kad reikia ir kitiems padėti, o ne vien neigiamais akiniais į viską žiūrėti, pasisakyti už vedybinio ryšio pastovumą, už visuomeninės santvarkos tobulinimą ir kt. Lietuvai reikia stiprios išėi-vijos, reikia remti su ja poziti-tyvių ryšių palaikymą. Ateitininkai džiaugiasi savo narių įnašu švietimui, kultū-rai ir pan. Kiti siūlymai lieti paramą Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos leidimui, bendradarbiavimą su kita lietuvių išėivijos katalikų organizacija — vyčiais, teore-tinius kursus mokslieviams bei sendraugiams, Mokslievių sąjungos centro valdybos

projektus sustiprinti jos veiklą, vadovus ir narių pasirašymą.

Išvados

Tokia trumpa apžvalga jokiū būdu negali apibrėžti visų Ateitininkų kongreso veiksmų, nutarimų, įvykių, darbuotojų. Tai buvo ar bus atliekama kitur spaudoje. Jau praėjus porai savaitių, kokių išvadų galima padaryti iš Kongreso dalyvių pusės? Kokių rezultatų galima parodyti Kongrese nedalyvavusiems?

Dėl įvairių priežasčių Kongreso ruošos planai intensyviai buvo vykdomi tik pastaruju metu. Anksčiau daug kas nežinojo ko tikėtis, ką Kongreso ruošos komisijos atlikusios. Kongreso vienin-gos temos nebuvo išvardintos, nors pažūrėjus į išvystytą programą, galima matyti tam tikrą struktūrą: žvilgsnis į praeitį, dabartį, ir ateities uždavinių planavimas. Vasa-ros stovyklos labai pasitar-navo sutraukti dalyvius į Kongresą, nes stovyklose dalyvavusieji parodė didelį entuziazmą. Pvz., studentų ateitininkų vasaros stovykla įvyko prieš pat Kongresą, ir stovyklos dalyviai padainavo per žodžio ir muzikos vakarą. Džiugu, kad Kongrese registravosi maždaug 500 dalyvių ir svečių (kiti gal net nespėjo užsiregistruoti), o Kongreso pokylis sutraukė arti 900 dalyvių. Iš kitur atvažiavusių dalyvavimas taip pat visus pradžiugino. Iš Europos atvyko atstovų iš Paryžiaus, Muencheno ir Romos. Dalyvavo net trys ateitininkai iš Australijos, tarp jų Ateitininkų Federa-cijos įgaliotinis J. Stepanas. Dalyvavo šeima iš Brazilijos. Ar šie iš tolimų kraštų daly-viai pasisėmė ko nors iš Kongreso, tai tik jie gali pasisakyti, nes kai kur Šiau-rės Amerikos „politika“ iški-lo per posėdžius, o svečiai galbūt negalėjo susigaudyti ar

sekti, kas įvyko. Tačiau svečių buvimas kitiems dalyviams padarė teigiamą įspūdį. Kaip tik Kongreso metu vienas ateitininkas buvo Brazilijoje, dirbdamas su lietuvių jauni-mu, kitas studentas grįžo iš Argentinos ir Urugvajaus, ten darbavęsis su lietuvių jauni-mu. Vis vien mes Pietų Ameri-kos lietuvių nepamirštame ir yra pajėgiu ateitininkų, kurie nuvyksta tenai praveisti jauni-mui stovyklų, kursų ir pan.

Ateitininkų Federacijos vadas Juozas Polikaitis savo kalboje parodė, kad AF valdy-ba yra užsiangažavus įvai-riems projektams ateinan-čiais metais. Tada pažadėta pateikti pranešimų ir darbo įvertinimų. Toks funkcijomis pasiskirstymas buvo minimas ir viename sendraugių pokalbyje. Ne kartą buvo užsiminta Kongreso metu, kad ateitininkams reikia misijos, veikimo tikslų. Sendraugių pokalbyje, atrodo, kad kai kurie tokios veiklos bijo, nes sakėsi, kad „mūsų kolonijoje tas nepavyktų“ ir pan.

Kongreso „pamestinukų“ eilėse galima įžiūrėti jaunu-čius ir universitetą baigusius vadinamuosius „jaunus akademikus“. Kongresai, žino-ma, nepritaikyti jaunučiams. Šiame kongrese jiems buvo suorganizuota viena išvyka į lietuvių muziejų ir į zoologijos sodą. Jie nešė vėliavas, daly-vavo procesijose. Tačiau kar-tais, belaukiant tėvų, klausančių paskaitų, jaunu-čiams nusibosdavo laukti ir jie lankė Jaunimo centro kiemelyje bei koridoriuose. Mokslus baigusieji (maž-daug 25-30 metų amžiaus), dar nesukūrusiems šeimų, atrodo, kad jie gyvena dvejojus gyvenimus. Tai nueina pas studentus, kurie ne ypačiai norėjo klausytis jų patarimų. Tai nueina pas sendraugius, kurie kartais žiūrėjo į naujus veiklos būdus negatyviomis akimis, ar tik norėjo juos pristatyti prie grubių darbų. Sunku pasakyti, ar naujojo AF vado projektai įtraukti akademikus atneš vasių, bet tam yra vilčių.

Ateitininkų Federacijoje turėtų būti matoma veiklos tęstinumo per ateinančius metus. Juozas Polikaitis yra ejęs Ateities žurnalo administratoriaus pareigas, yra buvęs Ateitininkų Federa-cijos taryboje. Studentų ir mokslievių ateitininkų sąjun-goms taip pat vadovaus antrai kadencijai išrinktos tos pačios centro valdybos. Dr. Vyganto pastaba apie moterų rolę, kaip pagrindinių kalbėtojų ateinan-čiuose Ateitininkų kongresuo-se, turėjo tiesos. Ateities redaktorė, Ateitininkų Federacijos generalinė

Tėvynės vakaro eisenoje: Rimas Cuplinskas iš Toronto, nešantis Toronto mokslievių ateitininkų kuopos vėliavą, Gintė Damušytė iš New Yorko, vyskupas Vincentas Brizgys, AF dvasios vadas kun. Valdemaras Cukuras. Nuotrauka Vidos Kuprytės

sekretorė, MAS ir JAS centro valdybų pirmininkės juk visos yra moterys, tai gal joms ir laikas kalbėti bendruose Kongresų posėdžiuose ar net kada nors būti Ateitininkų Federacijų vadėmis.

Galima pasidžiaugti gražiu Juozo Baužio redaguotu Kongreso leidiniu. Leidinys pateikė dalyviams istorines ir dabartines veiklos perspekty-vų bei surašė Kongreso darbo-tvarkę. Kai kurie Kongreso metu leidinyje ar kur kitur pasigedo žemėlapių, kurie nurodytų iš kitur atvyku-siems, kaip pasiekti įvairias Kongreso įvykių vietas. Ateities literatūros fondo knygų paskutinę Kongreso dieną „už pusę kainos“ išpardavimas buvo labai sėkmingas.

Kongreso metu buvo sunku „sumedžioti“ visus vienetų narius. Jų pokalbiai turėjo vykti Kongreso paskaitų temomis. Tačiau korporacijų susirinkimai, pietūs ar pasigrožėjimas gamta trukdė vienetų susirinkimų tęstinu-mui. Kai kur tenka nusivilti sąjungų susitikimais, nes pokalbiams praveisti buvo pakviesti kituose pasikalbė-jimuose nedalyvavusieji asme-nys ir kartojosi kai kurios temos. Kai kur sąjungų pasikalbėjimuose dalyvavo „žiūrovai“, kurie turbūt gerai norais pasidalijo savo įspū-džiais, tačiau kartais jų

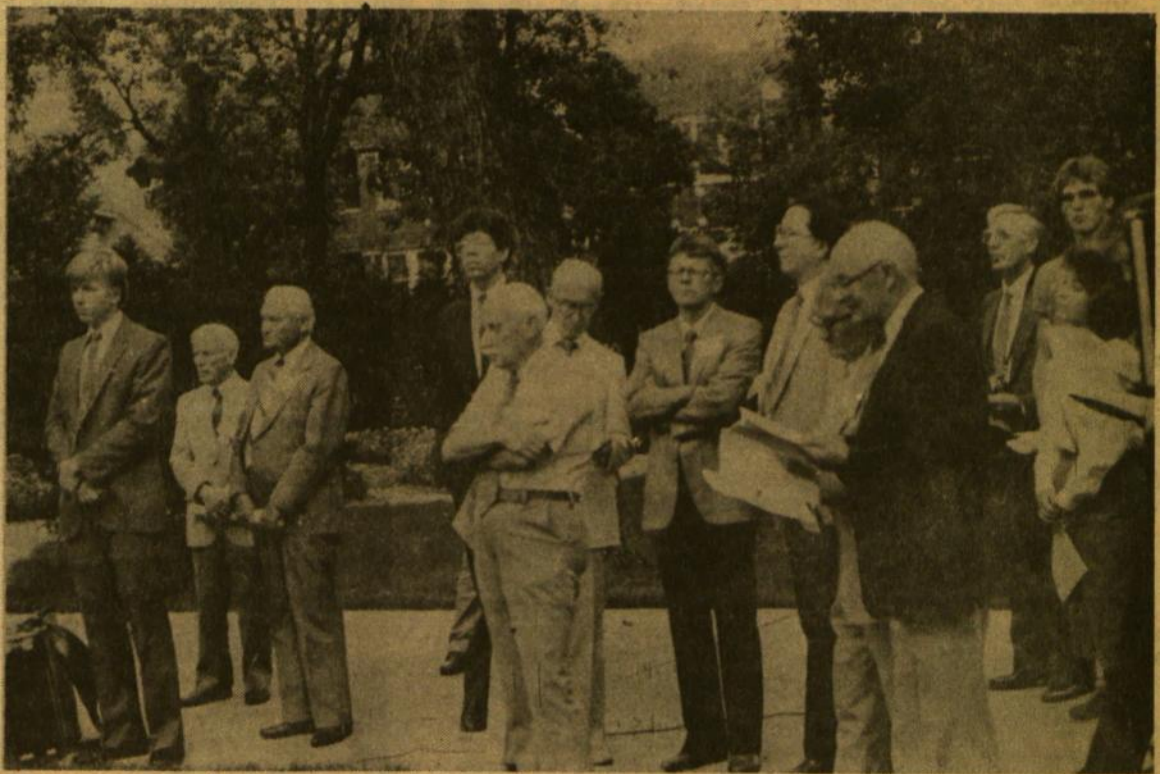
pasakymai skambėjo kaip pamokymai. Tačiau vienetų pokalbiai yra integrali Kongreso programos dalis ir jų išbraukimas iš programos, kaip jie bėpavyktų, neįmano-mas.

Aplamai Kongrese buvo pergyventa daug patriotinių, dvasinių bei kitų jausmų, pvz., per šv. mišias Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje ar per „Tėvynės vakarą“. Lietuvių bendrijos jausmas, žinoma, išliko, kai pamatėm atvyku-sius iš įvairių Šiaurės Amerikos kampų, iš Australi-jos, Pietų Amerikos, Europos. Ne kartą pajutome ryšį su katalikais ir ateitininkais Lietuvoje, kai buvo cituojama ar užsimenama „Juventus Academica“, ar kalbama apie Pabaltijo laisvės ir taikos žygio aprašymus „Tiesoje“ ir kitur. Vis vien mūsų veikla, mūsų žygiai riša mus su Lietu-va (dr. Vytauto Vyganto žodžiais, tai nuolatinė kelionė į Lietuvą, būti su tais, kurie jau ten yra).

Buvo techniški problemų, reikėjo konkuruoti su gražiu JAV Vidurvakarių Darbo šventės ilgojo savaitgalio oru. Tai buvo tam tikrų nesusi-pratimų, tai kai kas norėjo įteikti nutarimus paskutinę minutę. Bet visus pasivijo ateitininkiška dvasia, stipriai sugiedojus ateitininkų himną „Kas gi ten aukso spindulius beria...“

Prie Kongreso registracijos stalo, Jaunimo centro prieangyje: Grasilda Reinytė-Petkuvienė, AF generalinė sekretorė, ir mūsų korespondentė Ramu-nė Kubiliūtė. Nuotrauka Vidos Kuprytės

Tėvynės vakaro Seserų Kazimieriečių vienuolyno sode būrelis dalyvių: Audrius Polikaitis, Bernardas Zukauskas, Kazys Pabedinskas, Henrikas Satinskas, Česlovas Masaitis, Pilypas Narutis, Algis Norvilas, Romualdas Kriaučiūnas, Bronius Krokys, Adolfas Damušis, Balyš Lukošūnas, Andrius Gražulis, Onutė Zukauskaitė. Nuotrauka Sauliaus Girniaus